

УДК 35.086

І.Л. Мамонов

аспірант

Національна академія державного управління при Президентові України

ЦІЛЬОВА ГУМАНІЗАЦІЯ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

У статті розглянуто питання впливів гуманістичного світогляду на процеси обґрунтування та формування цілей публічного управління. Розкрито специфіку покладання цілей. Обґрунтовано необхідність урахування гуманістичних підходів у публічно-управлінській діяльності, а також доцільність гуманістичного наповнення цілей. Запропоновано механізми цільової гуманізації публічного управління.

Ключові слова: цінності, потреби й інтереси людини, цілі публічного управління, гуманізм, політична відповідальність, показники, державна політика.

I. Вступ

Цілі та цінності є важливими системоутворювальними факторами людської діяльності й управлінської, зокрема. Вони виступають одними із найважливіших управлінських елементів. Не є виключенням публічне управління, яке має як телеологічну, так і аксіологічну природу.

У науковій літературі наводиться думка щодо зв'язку між цілями та цінностями, який є однією із ключових характеристик державного цілепокладання і визначається відповідністю сформульованих цілей пріоритетним інтересам та цінностям як суспільства в цілому, так і окремих його соціальних груп [2, с. 141].

Управлінська ситуація вирішується шляхом прийняття рішення, тобто здійснення вибору між різними варіантами розвитку подій. Він визначається, передусім, прийнятими на цей час у державі базовими цінностями, оскільки останні формують певну систему цілей.

Як вважають Г. Арабаджи, В. Бакуменко, М. Їжа, П. Надолішній, серед завдань науки державного управління є постановка цілей державної політики, дослідження впливу ціннісного чинника на процеси державного управління, визначення й обґрунтування стратегій розвитку держави, зокрема через пошук цінностей, серед яких найбільш вдалими є європейські цінності, забезпечення належного рівня життя і стандартів демократизації суспільства [1, с. 331–333].

Як ціннісне підґрунтя гуманістичні ідеї потрапляють у різні сфери людської діяльності, у тому числі у публічне управління. У ХХ столітті отримали розвиток гуманістична психологія, гуманістична соціологія, школа людських відносин та інші наукові напрями.

Тому однією з актуальних проблем науки державного управління постає всебічний аналіз потрапляння гуманізму в процеси цілепокладання в публічному управлінні.

У підручниках із публічного управління (державного, регіонального управління та місцевого самоврядування), як правило, розглядаються питання постановки і здійснення цілей та визначення цінностей управлінської діяльності [1; 4; 5; 8]. Цілі та цінності описані в дисертаційних роботах і наукових статтях [2; 7; 11; 12]. Зокрема, цінності гуманістичного підходу в публічному управлінні зафіксували І. Арістова, Г. Атаманчук, Л. Баєва, Б. Белобров, І. Дунаєв, М. Задорожна, В. Козаков, В. Козбаненко, Е. Лібанова, І. Надольний, О. Оболенський, П. Петровський, А. Решетніченко, А. Сергєєв, Л. Сергєєва, С. Серьогін, а питання цілей досліджували Г. Атаманчук, В. Бакуменко, Д. Карамішев, Б. Колесніков, О. Коцюрuba, В. Шарий, Ю. Шаров та ін.

Незважаючи на наявність праць із порушених питань, зазначимо, що в науці державного управління недостатньо системно розуміються цілі публічно-управлінської діяльності, вони не виступають спеціальним об'єктом дослідження, і як результат, прямих досліджень вкрай мало [2; 7]. Особливо потребує дослідження цільової гуманізації публічного управління.

Дослідження щодо гуманістичного наповнення цілей публічного управління взагалі відсутні.

II. Постановка завдання

Мета статті – обґрунтувати доцільність гуманістичного наповнення цільової гуманізації публічного управління; визначити відповідні механізми щодо його реалізації.

III. Результати

Гуманістичне бачення світу сягає тисячолітньої давнини. За часів Стародавніх Індії, Китаю, Греції, Риму можна знайти ідею держави, яка в основі своєї політики передбачає відповідальність за людину, а також містить ідею первинності людських потреб. Проте масового поширення такі ідеї не набули.

Сьогодення по-новому вибудовує гуманістичні цінності в суспільні відносини. Нині людство все частіше доходить висновку, що гуманістичні виклики є підґрунтям детермінації соціальних, економічних, політичних та інших проблем.

Так, А. Решетніченко, С. Серьогін у глосарії "Теорія управління соціальним розвитком" під гуманізмом розуміють ставлення до людини, перейняте турботою про її благо, повагою до її гідності [9, с. 20]. Таке розуміння ґрунтується на тому, що гуманізм визнає цінність людини через вираження її соціальних якостей, наголошує на створенні необхідних умов для її гармонійного всебічного розвитку, самодіяльності, самореалізації, захищає право людини на щастя.

Гуманізм – це тип світогляду, який стверджує, що людські істоти мають право й обов'язок визначати зміст і форму свого життя, а кінцевою метою існування суспільства є задоволення матеріальних і духовних потреб та інтересів людини. Він протистоїть етатизму, соціоцентризму, волюнтаризму, тоталітаризму, натуралізму та деяким іншим ідеологічним концепціям.

Прихильники гуманізму об'єднані в декілька організацій, зокрема, у Міжнародний гуманістичний і етичний союз (далі – МГЕС). Діяльність МГЕС заснована на програмних документах, найбільш відомими серед яких є: Гуманістичний маніфест I (1933), Гуманістичний маніфест II (1973), Декларація світського гуманізму (1980), Амстердамська декларація (2002), Гуманістичний маніфест III (2003) тощо.

Гуманістичними цінностями все більше наповнюється наука державного управління. В "Енциклопедії державного управління в Росії" утверджується гуманізм із високими ідеологічними характеристиками. Зокрема, зазначається, що "на противагу неоліберальної моделі вибудовується гуманістично-ноосферна модель глобалізації та розвитку геоекономіки, що орієнтована на більш рівномірний розподіл переваг глобалізації та сучасного науково-технологічного прогресу між країнами". З іншого боку, "на діалог, співпрацю і цивілізаційне партнерство у вирішенні глобальних проблем XXI ст. в рамках багатопольярного світу", на "забезпечення глобального сталого розвитку" [12, с. 115]. Модель гуманізації отримала підтримку багатьох учасників Всесвітнього саміту зі сталого розвитку в Йоганнесбурзі у 2002 р. Зазначимо, що для її реалізації необхідні значні зусилля "несформованого глобального громадянського суспільства" [12].

В українській традиції вибудовується парадигма гуманізації суспільства, зокрема через механізми публічного управління. Так, П. Петровський системно обґрунтував думку щодо гуманітарної парадигми, у якій виок-

ремлено пріоритети розвитку людини. Вона спрямовує діяльність державного управління, що має стати теоретико-методологічною моделлю трансформування української держави і всього суспільства. Учений зазначає, що людиноцентризм є актуальним, і "все повніше охоплює всі сфери суспільної діяльності", є "провідним світоглядом сучасного суспільства і домінуючою парадигмою управління" [6, с. 130].

Загальнолюдська гуманістична основа Української держави, гуманістичний вимір діяльності держави закладено у ст. 3 Конституції України. Цей принцип наповнює особливим змістом всі інші положення Основного закону.

Подібну думку було висловлено учасниками пленарного та секційних засідань III Регіональної науково-практичної конференції "Проблеми управління соціальним і гуманітарним розвитком". Вони констатували, що "ігнорування моральних критеріїв, принципів гуманізму перешкоджає розвитку суспільства". І, як зазначено в рекомендаціях, "враховуючи здобутки, багату історію, людський і природний потенціал, роль регіонального східноєвропейського, а згодом і континентального та світового лідера гуманістичних цінностей та ідеалів зобов'язана взяти на себе саме Україна" [8].

Отже, сучасне найбільш загальне розуміння суспільного розвитку пов'язано із людиною: зростання свободи; набуття гармонії із природою; підвищення рівня матеріального споживання; розвиток інтелектуальних, творчих, духовних здібностей.

Нині гуманістичний світогляд не набув належного практичного втілення. Практика публічного управління не завжди засвідчує турботу про благо людини та повагу до її гідності. Відсутні необхідні механізми, зокрема механізми гуманістичного цілепокладання, їх змістовне та системне наповнення. На значення змістовного та системного цілепокладання в публічному управлінні вказував В. Шарий. На його думку, "державне управління в умовах кризи визначає цілепокладання як найважливіший системоутворювальний елемент", "вихідну визначальну ознаку будь-якого управлінського впливу". А "науково обґрунтована постановка цілей державного управління є винятково важливою, оскільки саме вони зумовлюють формування та функціонування певного механізму управління", "зміст і принципи", "стиль управлінської діяльності", "вибір її форм, методів, засобів та технологічних прийомів" [11, с. 12].

Проте навіть у науці державного управління не існує однозначного розуміння цілей публічно-управлінської діяльності. Як приклад такої багатозначності можна навести визначення державного управління, в яких

невід'ємною складовою зафіксована мета, яка розуміється авторами по-різному.

Так, одні автори розуміють державне управління як "цілеспрямований організаційний та регулюючий вплив держави на стан і розвиток суспільних процесів, свідомість, поведінку та діяльність особи й громадянина з метою досягнення цілей та реалізації функцій держави, відображених у Конституції та законодавчих актах", шляхом "запровадження державної політики, виробленої політичною системою та законодавчо закріпленої, через діяльність органів державної влади, наділених необхідною компетенцією" [1, с. 38].

Інші автори (Г. Арабаджи, Г. Атаманчук, В. Бакуменко, М. Їжа, В. Малиновський, П. Надолішний) розуміють як "практичний, організуючий та регулюючий вплив держави (через систему своїх структур) на суспільну і приватну життєдіяльність людей з метою її впорядкування, збереження або перетворення, що спирається на її владну силу" [1, с. 62]. Або "вироблення і здійснення регулюючих і координуючих впливів на всі сфери суспільства з метою задоволення його потреб, що змінюються" [4]. А також як "вид діяльності держави, суттю якого є здійснення управлінського організуючого впливу з використанням повноважень виконавчої влади через організацію виконання законів, здійснення управлінських функцій з метою комплексного соціально-економічного та культурного розвитку держави, її окремих територій, а також забезпечення реалізації державної політики у відповідних сферах суспільного життя, створення умов для реалізації громадянами їх прав і свобод, надання державних послуг громадянам" [5, с. 161].

Вважаємо, що цільова гуманізація публічного управління сприятиме вирішенню зазначених проблем. По-перше, з метою публічного управління повинен віднайти своє відображення гуманістично-ноосферний світогляд, тобто на рівні публічної (державної, регіональної та місцевої) влади мають бути вироблені цілі із забезпечення гармонійного всебічного розвитку людини в органічній взаємодії із навколишнім середовищем. По-друге, цілепокладання необхідно здійснювати, орієнтуючись на задоволення потреб й інтересів людини, що потребує визначення кола базових (фундаментальних) матеріальних та духовних потреб людини і за допомогою спеціальних показників виміряти рівень (повноту) їх задоволення на певному етапі розвитку суспільства.

До фундаментальних потреб людини слід віднести забезпечення засобами існування, освіти, підтримання зовнішньої безпеки та громадського порядку, відтворення людей, самореалізацію, підтримання здоро-

вого стану навколишнього середовища тощо. А тому мета публічного управління полягатиме в досягненні протягом певного запланованого періоду нового, вищого рівня (повноти) задоволення потреб та інтересів за умов органічної взаємодії із навколишнім середовищем. По-третє, важливо запровадити політичну відповідальність акторів щодо зниження рівня (повноти) задоволення потреб та інтересів людини та/або погіршення стану навколишнього середовища протягом часу перебування їх при владі.

На подібні стратегії гуманізації публічного управління вказує І. Орлов: "соціальний гуманізм я розглядаю не як нав'язаний концепт", а як "проблему гуманізації соціальної політики", тобто "виставлення чіткої системи соціально-економічних параметрів", які "припускають, що соціальний гуманізм – це, перш за все, ефективність різноманітних політик стосовно людини". У широкому сенсі слова "це і є відповідальність держави перед її громадянами, це соціальні зобов'язання і гарантії їх виконання" [10, с. 86].

IV. Висновки

Цільова гуманізація публічного управління все глибше потрапляє в сфери життєдіяльності суспільства, накладаючи особливе розуміння його призначення. Публічне управління слугує людині, забезпечує її свободу, самореалізацію, задоволення духовних і матеріальних потреб та інтересів. А тому цілі публічного управління полягатимуть у досягненні вищого рівня (повноти) задоволення потреб та інтересів людини за умов органічної взаємодії із навколишнім соціальним і природним середовищем. За зниження рівня (повноти) задоволення потреб та інтересів людини та/або погіршення стану навколишнього середовища протягом певного періоду доцільно запровадити політичну відповідальність політичних акторів.

Подальшого дослідження потребують питання з визначення базових (фундаментальних) матеріальних і духовних потреб людини, з'ясування системи показників їх вимірювання, розробки механізмів запровадження зазначеної політичної відповідальності.

Список використаної літератури

1. Державне управління; основи теорії, історія і практика : навчальний посібник / В.Д. Бакуменко, П.І. Надолішний, М.М. Їжа, Г.І. Арабаджи ; [за заг. ред. П.І. Надолішнього, В.Д. Бакуменка]. – Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2009. – 394 с.
2. Державне управління : підручник / А.Ф. Мельник, О.Ю. Оболенський, А.Ю. Раціна ; [за ред. А.Ф. Мельник]. – К. : Знання, 2009. – 582 с.
3. Козаков В.М. Становлення та розвиток соціально-ціннісних засад державного управління в Україні : автореф. дис. ...

- д-ра наук з держ. упр. : спец. 25.00.01 / Володимир Миколайович Козаков ; Національна академія держ. управління при Президентів України. – К., 2008. – 36 с.
4. Колесніков Б.П. Основні механізми цілепокладання в структурі державного управління / Б.П. Колесніков, О.В. Коцюба // Держава та регіони. Серія: Державне управління. – 2010. – № 1. – С. 139–142.
 5. Малиновський В.Я. Державне управління : навч. посіб. / В.Я. Малиновський. – 3-тє вид., переробл. та допов. – К. : Атіка, 2009. – 608 с.
 6. Петровський П.М. Гуманітарна парадигма в системі державного управління : монографія / П.М. Петровський. – Л. : ЛРІДУ НАДУ, 2008. – 252 с.
 7. Проблемы современного государственного управления в России : материалы научного семинара [Электронный ресурс] / [под ред. В.И. Якунина]. – М. : Научный эксперт, 2008. – Вып. 5 (19). Социальный гуманизм versus “социальная справедливость. – 96 с. – Режим доступа: [http://www.rusrand.ru/text/Gos_upr_vyp_5\(19\).pdf](http://www.rusrand.ru/text/Gos_upr_vyp_5(19).pdf).
 8. Резолюція за результатами III Регіональної науково-практичної конференції “Проблеми управління соціальним і гуманітарним розвитком” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.dbua.dp.ua/news/2009/news_2009_11_26.htm.
 9. Решетніченко А.В. Теорія управління соціальним розвитком : глосарій / А.В. Решетніченко, С.М. Серьогін. – Д. : Дніпропетровський регіональний інститут державного управління УАДУ при Президентів України, 2002. – 63 с.
 10. Атаманчук Г.В. Теория государственного управления : курс лекций / Г.В. Атаманчук. – 4-е изд., стер. – М. : Омега-Л, 2006. – 584 с. – (Университетский учебник).
 11. Шарий В.І. Антикризисні технології як механізм реалізації цілей державного управління : автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. : спец. 25.00.02 / В'ячеслав Іванович Шарий ; Національна академія держ. управління при Президентів України. – К., 2006. – 20 с.
 12. Энциклопедия государственного управления в России : в 2 т. / [под общ. ред. Егоровой ; отв. ред. И.Н. Барциц]. – М. : Изд-во РАГС, 2008. – Т. I. – 552 с.

Стаття надійшла до редакції 25.02.2013.

Мамонов И.Л. Целевая гуманизация публичного управления

В статье рассмотрены вопросы влияния гуманистического мировоззрения на процессы обоснования и формирования целей публичного управления. Раскрыта специфика постановки целей. Обоснована необходимость учета гуманистических подходов в публично-управленческой деятельности, а также целесообразность гуманистического наполнения целей. Предложены механизмы целевой гуманизации публичного управления.

Ключевые слова: ценности, потребности и интересы человека, цели публичного управления, гуманизм, политическая ответственность, показатели, государственная политика.

Mamonov I. Targeted humanization of public administration

The article investigates the influence of humanistic outlook on the processes of substantiation and making of objectives of public administration. The specific ways of purpose laying are revealed. The necessity of the incorporation of humanistic approaches in public administration activities, as well as the expediency of humanistic filling of goals is grounded. Mechanisms of target humanization of public administration are proposed.

Key words: values, needs and interests, the goals of public administration, humanism, political responsibility, indicators, government policy.